

M. Scott Peck

# LIDÉ LŽI

Psychologie lidského zla



M. Scott Peck

# LIDÉ LŽI

Psychologie lidského zla

Původní anglické vydání:

*People of the Lie*

Copyright © 1983 by M. Scott Peck, M.D.

České vydání:

Translation © Petr Mikeš (dědicové), Eva Krejčová, 2018

© Portál, s. r. o., Praha 2018

ISBN 978-80-262-1353-6

## ZACHÁZEJTE OPATRNĚ

Toto je nebezpečná kniha.

Napsal jsem ji, protože věřím, že je potřebná. Věřím, že její konečný efekt bude uzdravující.

Ovšem napsal jsem ji také s úzkostí. Skrývá v sobě nebezpečí. Některým čtenářům může způsobit bolest. A co je horší, někteří mohou její informace zneužít k tomu, aby ublížili druhým.

Vyptával jsem se několika předběžných čtenářů, jejichž úsudku a poctivosti si obzvlášť vážím: „Domníváte se, že tato kniha o lidském zlu je sama o sobě zlá?“ Jejich odpověď byla záporná. Jeden z nich ovšem dodal: „Někteří z naší církve prohlašují, že dokonce i Panna Marie může být zneužita pro sexuální fantazie.“

Přestože je tato nepřikrášlená, i když politováníhodná odpověď pravdivá, neshledávám to jako příliš uklidňující. Omlouvám se tedy čtenářům a veřejnosti za škody, které by tato kniha mohla způsobit, a úpěnlivě vás žádám, abyste s ní zacházeli s co největší opatrností.

Jedním z projevů ohleduplnosti je láska. Jestliže zjistíte, že to, co je zde napsáno, vám působí bolest, buďte k sobě vlídní a láskyplní. A prosím, abyste byli vlídní a láskyplní také k těm svým bližním, v nichž rozeznáte zlo. Buďte ohleduplní – plní péče.

Je snadné nenávidět zlé lidi. Ale vzpomeňte na radu sv. Augustina, jež nás učí nenávidět hřích, ale milovat hříšníky.<sup>1</sup> Rozpoznáte-li zlého člověka, právě v té chvíli mějte na paměti, že skutečně platí: „Pouze milostí Boží kráčím.“

---

1 Sv. Augustin: *O obci Boží*.

Při označování určitých lidí jako bytostí zlých se ovšem nemohu vyhnout přísně hodnotícímu soudu. Můj Pán řekl: „Nesudte, abyste nebyli souzeni.“ Tímto prohlášením – tak často uváděným mimo kontext – však Ježíš neměl na mysli, že bychom nikdy neměli soudit své bližní. Proto také dodává: „Pokrytče, nejprve vyjmi ze svého oka trám, a pak teprve prohlédneš, abys mohl vyjmout třísku z oka svého bratra.“<sup>2</sup> Měl tím na mysli, abychom své bližní soudili jen s velkou opatrností, a že tato opatrnost začíná při hodnocení sama sebe.

Nemůžeme doufat, že se nám podaří odstranit lidské zlo, dokud se mu nebudeme ochotni podívat zpříma do tváře. Není to příjemný pohled. Má předcházející kniha *Dále nevyšlapanou cestou* je mnohými považována za příjemnou knížku. Tato kniha příjemná není. Je o našich temných stránkách a o těch opravdu velmi zlých členech naší lidské komunity, o nichž zpříma soudím, že jsou lidé zlí. Nejsou to lidé příjemní. Ale soud musí být vynesen. Základní tezí této knihy je, že tyto specifické charaktery je potřeba studovat – stejně jako lidské zlo obecně – vědeckou formou. Ne teoreticky, ne filozoficky, ale vědecky. K tomu je zapotřebí, abychom byli ochotni vynášet soudy. Nebezpečí takovýchto hodnocení je podrobněji zpracováno v úvodu závěrečné kapitoly této knihy. Ovšem mějme na paměti, že takovéto soudy nemůžeme vynášet bez rizika, dokud jsme nezačali hodnotit a léčit sami sebe. Boj za odstranění lidského zla začíná vždy u vlastního prahu a sebeočisťování bude naší největší zbraní.

Napsat tuto knihu bylo obtížné z mnoha důvodů. Jedním z nich, jenž ční nad všemi ostatními, je skutečnost, že kniha je neustále ve stavu zrodu. Co se týče lidského zla, nedospěl jsem k žádnému definitivnímu závěru, učím se o něm stále. Jedna z kapitol je naprosto úmyslně pojmenována „Směřem k psychologii zla“, a to z toho důvodu, že o zlu ještě zdaleka nemáme dostatečnou sumu vědeckých znalostí, abychom je mohli zahrnout pod souhrnný název „psychologie“. Dovolte mi připojit ještě jedno varování. Na nic z toho, co je zde napsáno, nepohlížejte jako na poslední slovo. Skutečným účelem této

---

2 Mt 7,1–5.

knihy je pohnout nás k nespokojenosti s všeobecně rozšířeným stavem lhostejnosti a nevědomosti, které o tomto předmětu vládnu.

Na počátku jsem se odvolával na Ježíše jako na svého Pána. Po mnoha letech mlhavého seznamování s buddhismem a islámským mysticismem jsem konečně učinil pevný křesťanský slib, stvrzený ne-církevním křtem dne 9. března 1980 ve věku 43 let – dlouho poté, než jsem začal pracovat na této knize. V rukopise, který mi jednou zaslal jeden autor, se tento omlouvá za svou „křesťanskou zaujatost“. Já se za to neomlouvám. Myslím, že bych se těžko zavázal k něčemu, co považuji za předpojaté, a nehodlám nijak zastírat svůj křesťanský názor. V podstatě ani nemohu. Můj slib byl nejdůležitější událostí v mém životě, a jak doufám, je vše prostupující a absolutní.

Ale obávám se, že tento náhled, i když je nejzřejmější, může na některé čtenáře působit zbytečně nepříjemně až rušivě. Takže i v tomto případě vás žádám o ohleduplnost. V průběhu staletí bylo pácháno velké zlo – a stále ještě je – nominálními křesťany, často ve jménu Ježíše. Viditelná křesťanská církev je nutná, dokonce spásonosná, ale z mnoha pochopitelných důvodů chybující, a já se z hloubi duše omlouvám za její hříchy jako za své vlastní.

Křížové výpravy a inkvizice nemají s Kristem nic společného. Stejně jako války, mučení a pronásledování. Když Ježíš kázal své jediné zaznamenané kázání, první slova, která vyšla z jeho úst, zněla: „Blahoslavení chudí duchem.“ To nebylo myšleno arogantně. A když umíral, žádal, aby bylo jeho vrahům odpuštěno.

Sv. Terezie z Lisieux v dopise své sestře napsala: „Teprve jsme-li ochotni trpělivě nést kříž vlastní nedokonalosti, můžeme se stát pro Ježíše příjemným místem ke spočinutí.“ Definovat „pravého“ křesťana je velmi ošemetný úkol. Pokud by to bylo nutné, řekl bych, že pravým křesťanem je ten, kdo je pro Ježíše „příjemným místem ke spočinutí“.<sup>3</sup> Existují statisíce křesťanů, kteří navštěvují kostel pravidelně každou neděli a kteří nejsou ani v nejmenším ochotni připustit svou vlastní nedokonalost, a tudíž nejsou pro Ježíše poklidným příbytkem.

---

3 *Collected Letters of St. Therese of Lisieux*. Sheed and Ward 1949, s. 303.

Na druhé straně existují miliony hinduistů, buddhistů, muslimů, židů, ateistů a agnostiků, kteří jsou ochotni trpělivě nést svůj kříž. V této knize není nic, co by se mohlo dotknout těch druhých, ale mnohé, co se dotkne těch prvních.

Cítím povinnost vynést ještě další „ne-omluvu“. Spousta čtenářů se pravděpodobně bude cítit dotčena, že co se týká Boha, užívám zásadně mužského rodu. Myslím, že to chápu, a jsem si vědom podílu obou složek. Hodně jsem o této záležitosti přemýšlel. Byl jsem vždy velkým přívržencem ženského hnutí a jejich akcí, podle mě odůvodněných v boji za odbourání sexistického jazyka. Bůh především není neutrální. Šíří se životem a láskou, dalo by se říci, že dokonce jistým druhem sexuality. Takže to by nebylo výstižné. Rozhodně považuji Boha za bytost oboupohlavní. Je tak laskavý, milující, starostlivý a mateřský, jak vůbec žena může být. Přesto, ačkoli je to možná kulturně podmíněno, subjektivně pociťuji jeho skutečnost jako spíše mužskou než ženskou. On nás vede a touží nás také prostoupit, a zatímco my prcháme před jeho láskou jako bojácná panna, pronásleduje nás s takovou vytrvalostí při lovu, kterou je spíše zvykem připisovat mužům. Jak řekl C. S. Lewis: Ve vztahu k Bohu jsme všichni slabým pohlavím.<sup>4</sup> Kromě toho, ať jsme jakéhokoli pohlaví či vyznání, naším úkolem, naší závaznou povinností je v odpovědi na jeho lásku dát v nás i v našich bližních zrodit Kristu (stejně jako to učinila Marie).

Zcela vědomě ovšem pomíjím běžný úzus a používám neutrum pro Satana.<sup>5</sup> I když vím, že ďábel je stejně tak dychtivý nás prostoupit, ani v nejmenším nepociťuji tuto touhu jako sexuální, nebo dokonce tvůrčí – pouze nenávistnou a destruktivní. Je obtížné určit pohlaví hada.

U každého z psychiatrických případů zastoupených v této knize jsem udělal četné změny, co se týče jednotlivých detailů. Základními kameny jak vědy, tak psychoterapie je poctivost a přesnost. Nicméně výsledky výzkumů spolu často soupeří a zachování důvěrného rázu má v této knize přednost před vyčerpávajícím a precizním odhalováním

---

4 *That Hideous Strength*. Macmillan 1965, s. 316.

5 V anglickém originále, v češtině toto není možné.

irelevantních detailů. Puristé by z toho důvodu mohli brát mé informace s nedůvěrou. Na druhé straně, budete-li mít pocit, že jste v některém z jednotlivých pacientů rozpoznali někoho známého, mýlíte se. Bezpochyby však budete znát mnoho lidí, kteří budou odpovídat charakterovým typům zde vyličeným. Bude to proto, že množství změn, které jsem u každého jednotlivého případu provedl, nijak podstatně nezakreslilo autentičnost postižených pochodů lidské duše. Tato kniha byla napsána jak kvůli častému výskytu takovýchto pochodů, tak z nutnosti, aby byly hlouběji vnímány a pochopeny námi, lidskými bytostmi.

Délka seznamu lidí, kterým bych rád poděkoval za jejich podporu při práci na této knize, činí takovýto přehled nemožným, ale následující si zaslouží speciální zmínky: děkuji své věrné sekretářce Anne Prattové, která po celých pět let bez výhody počítače a s ochotou spolupracovala při přepisování zdánlivě nekonečných verzí a oprav rukopisu; svým dětem Belindě, Julii a Christopherovi, kteří tolik trpěli otcovou posedlostí prací; těm z mých kolegů, kteří mě svou vlastní odvahou utvrdili v nutnosti postavit se tváří v tvář děsivé realitě lidského zla, speciálně své ženě, Lily, již je tato kniha věnována, a svému dražšímu příteli „ateistovi“ Richardu Sloneovi; svému vydavateli Erwinu Glikesovi, který pro mě byl svou vírou v potřebnost této knihy velkou podporou; všem statečným pacientům, kteří se svěřili mé neohrabané péči a byli tím pádem mými učiteli; a v neposlední řadě dvěma velkými moderními badatelům na poli lidského zla, kteří mi byli spolehlivými rádci, Erichu Frommovi a Malachi Martinovi.

Scott Peck, M. D.



## MUŽ, KTERÝ UZAVŘEL SMLOUVU S ĎÁBLEM

George býval vždy bezstarostný člověk – alespoň si to o sobě myslel. Až do onoho osudného odpoledne na začátku října. Je pravdou, že měl obvyklé starosti, jaké jen může mít obchodní cestující, manžel a otec tří dětí, majitel rodinného domku se střechou, kterou občas zatéká, a trávnikem, který potřebuje čas od času zastříhnout. Je také pravdou, že byl až přehnaně čistotný a pořádkumilovný, měl sklony dělat si starosti, jestli není trávník zastřižený moc vysoko a jestli nátěr na domě není příliš oprýskaný. A je pravdou, že po večerech, obvykle při západu slunce, zažíval vždy podivnou směsici smutku a beznaděje. Ale trvalo to jen pár minut. Někdy, když byl příliš zaneprázdněn prací nebo když bylo pod mrakem, si vůbec západu slunce nevšiml.

George byl rozeným obchodníkem a ve svém oboru byl třída. Měl příjemný zevnějšek, nenucené vystupování, a navíc byl obdařen darem výřečnosti. Přes své jihovýchodní teritorium se vždy přehnal jako meteor. Prodával plastická víčka na konvice, druh, který u kávových konvic často praskal. Byl to výnosný obchod. Společnost, u níž byl George zaměstnán, byla jednou z pěti státních továren vyrábějících tyto produkty. Během dvou let, kdy George pracoval v oboru a rozhodně je nestrávil s rukama v klíně, se mu s jeho smyslem pro metodičnost podařilo obchod ztrojnásobit. Ve svých třiceti čtyřech letech se jeho plat blížil šesti tisícům dolarů ročně, nehledě na provizi, aniž by se musel příliš namáhat. Dokázal to.

Potíže začaly v Montrealu. Společnost ho požádala, aby se zde zúčastnil konference výrobců umělých hmot. Protože to bylo na podzim a on ani Gloria ještě nikdy podzim na severu nezažili, rozhodl se, že ji vezme s sebou. Těšili se na to. Konference byla jen jednou z mnoha

jí podobných, ovšem podzimní listí bylo překrásné, jídlo v restauracích prvotřídní a Gloria v přiměřeně dobré náladě. Poslední odpovědně v Montrealu se rozhodli strávit prohlídkou katedrály. Ne že by byli věřící – Gloria byla vlažná protestantka a George, který musel v dětství snášet fanatickou náboženskou horlivost své matky, měl k církvi silný odpor. Ale byla to jedna z pozoruhodností města, takže ji chtěli zhlédnout. Katedrála připadala Georgovi ponurá a deprimující a byl rád, když už toho měla Gloria dost. Jakmile vycházeli z katedrály vstříc slunečním paprskům, spatřil George vedle masivních dveří malou pokladničku. Nerozhodně se zastavil. Na jedné straně nepocíťoval žádnou opravdovou touhu obdarovat tento nebo jiný kostel, na straně druhé cítil ničím neodůvodněný strach, že jestliže tak neudělá, mohlo by to ohrozit jeho životní rovnováhu. Tento strach ho rozrušil. Byl to racionálně uvažující muž. Potom ho však napadlo, že darovat malý příspěvek je docela rozumné, stejně jako je rozumné zaplatit poplatek v muzeu nebo v zábavním parku. Rozhodl se, že obětuje obsah své kapsy, za předpokladu, že to nebude příliš velký obnos. Napočítal padesát pět centů v drobných mincích a vhodil je do kasičky. V té chvíli ho zasáhla první myšlenka. Udeřilo ho to jako rána, naprosto neočekávaná, která ho omráčila a zmátla. Byla to víc než jen myšlenka. Jako by ta slova byla náhle vyryta v jeho mysli: „*V 55 letech zemřeš.*“

George sáhl do kapsy pro náprsní tašku. Veškerou hotovost měl v cestovních šecích. Ale objevil ještě jednu pětidolarovou a dvě jednodolarové bankovky. Vyrval je z peněženky a napěchoval do pokladničky. Potom vzal Glorii za loket a skoro násilím ji vystrčil dveřmi ven. Zeptala se ho, co se mu stalo. Řekl jí, že se mu náhle udělalo špatně a že se chce vrátit do hotelu. Vše, co se odehrálo potom, jako by se událo ve snu. Vůbec si nepamatuje, jak sestupoval z kostelních schodů a mával na taxík. Teprve když byl zpátky v hotelovém pokoji, ležel na posteli a neurčitě předstíral nevolnost, začala panická hrůza ustupovat.

Příštího dne, cestou zpátky domů do Severní Karolíny, se George cítil klidný a sebejistý. Nepříjemná událost byla zapomenuta. O dva týdny později, když jel za obchodem do Kentucky, projížděl kolem značky oznamující zatáčku na silnici a omezení rychlosti na 45 mil za

hodinu. Ve chvíli, kdy míjel zatačku, vytanula mu na mysli další myšlenka, vyrytá jako prve ostře řezanými písmeny: „*Zemřeš ve čtyřiceti pěti letech.*“

Celý zbytek dne se George necítil dobře. Tentokrát však byl schopen přemýšlet o svém zážitku o něco objektivněji. Obě úvahy měly něco společného s čísly. Čísla jsou jen čísla, nic jiného, bezvýznamné abstraktní pojmy bez obzvláštního smyslu. Kdyby měla nějaký význam, proč by se měnila? Nejdřív 55, teď 45. Kdyby byla shodná, potom by snad měl důvod se kvůli nim znepokojoovat. Ale byly to pouze číslice bez nějakého zvláštního významu. Další den už to byl opět ten starý George.

Uplynul týden. Když jednou přijížděl na okraj malé vesnice, značka mu oznámila, že právě vjel do Uptonu v Severní Karolíně. Objevila se třetí myšlenka: „*Budeš zavražděn mužem jménem Upton.*“ George si začal dělat vážné starosti. O dva dny později, když jel kolem staré opuštěné nádražní budovy, bleskla mu hlavou další slova: „*Střecha této budovy se na tebe zřítí, až budeš uvnitř, a zabije tě.*“

Od té doby se začaly myšlenky objevovat skoro každý den, po každé když jezdil za prací po svém rajonu. George se začínal hrozit každého dalšího rána, kdy vyjížděl na služební cestu. Při práci byl roztržitý a duchem nepřítomný a ztratil svůj obvyklý smysl pro humor. Jídlo pro něj ztratilo chuť. V noci se mu jen stěží dařilo usnout. Ale stále se to ještě dalo snést, až do onoho rána, kdy přejížděl přes Roanoka River. Poté co přešel most, napadlo ho: „*Toto je naposledy, co přejíždíš přes tento most.*“

George přemýšlel, jestli by o svých „myšlenkách“ neměl říct Glorii. Bude si myslet, že jsem se zbláznil. Nedokázal se přimět k tomu, aby to udělal. Když však té noci ležel v posteli s Glorií, která vedle něj tiše oddychovala, nenáviděl ji za to, že tak klidně spí, zatímco on se potýká se svými myšlenkami. Most přes řeku Roanoke byl jednou z jeho nejčastějších cest. Aby se mu vyhnul, musel by si zajet několik stovek mil každý měsíc, jinak by přišel o několik zákazníků. Čert aby to spral, vždyť je to absurdní. Přece nedovolí, aby o jeho životě rozhodovaly nějaké hloupé výplody zvrácené imaginace. Nebyl zde ani nejmenší

důkaz, že by tyto myšlenky představovaly jakýkoli druh reality. Na druhou stranu, jak mohl vědět, že reálné nejsou? To je ono – musí se přesvědčit o tom, že nejsou pravdivé. Když znovu přejede přes ten most a nezemře, bude to důkaz o nesmyslnosti těchto představ. Ovšem mají-li tyto myšlenky pravdu...

V jednu hodinu ráno dospěl George k rozhodnutí riskovat svůj život. Lépe zemřít než žít v takových mukách. Tiše se ve tmě oblékl a vyklouzl z domu. Zpátky k mostu přes řeku Roanoka to bylo 73 mil. Když se před ním most náhle vynořil ve tmě, ucítil v prsou takové napětí, že mohl jen stěží dýchat. Ale pokračoval dále, přes most a ještě dvě míle dál po silnici. Potom se obrátil a přejel přes most zpátky směrem k domovu. Dokázal to. Ověřil si, že myšlenky nejsou pravdivé. Pošetilé, hloupé nápady. Začal si pískat. Než se dostal domů, už svítalo, a George měl velice povznesenou náladu. Poprvé po dvou měsících. Strach pominul.

O tři dny později, když se odpoledne vracel z další jednodenní obchodní cesty, projížděl kolem hlubokého příkopu na okraji cesty blízko Fayetteville. *„Než bude jáma zavezena, tvůj vůz se do ní zřítí a zemřeš.“* Nejdřív se George své poslední myšlence málem zasmál. Byly to přece pouhé smyšlenky, copak si to nevyzkoušel? Ale té noci nemohl opět usnout. Je sice pravdou, že si ověřil, že myšlenka o mostu byla falešná, ale to ještě nutně nedokazuje nepravdivost jeho poslední myšlenky o příkopu. Třeba právě tato se ukáže být pravdivá. A co když myšlenka o mostu byla zkonstruována úmyslně, aby ho ukonejšila do falešného pocitu bezpečí? Je opravdu jeho osudem zřítit se do příkopu? Jeho neklid a úzkost se stupňovaly, čím více o tom přemýšlel. Spánek byl nemožný.

Možná, že když se pojede podívat zpátky na místo, kde zahlédl příkop, bude se cítit lépe, stejně jako mu onehdy pomohlo, když se vrátil na most. Ovšem celý ten nápad je stejně nesmyslný. I kdyby se vrátil k příkopu a úspěšně zvládl cestu domů, může přece dostat smyk a zřítit se do něj kdykoli v budoucnu – tak jak bylo předpovězeno. Cítil ale takový neklid, že mu nezbyvalo než si to ověřit. George se opět uprostřed noci oblékl a tiše se vytratil z domu. Měl pocit, že se chová jako

blázen. Ale k jeho překvapení se poté, co dojel do Fayetteville a zastavil na okraji příkopu, cítil na zpáteční cestě o poznání lépe. Vrátila se mu sebedůvěra. Opět měl pocit, že je pánem svého osudu. Usnul hned poté, co dorazil domů. Na několik hodin měl pokoj.

Charakter Georgovy nemoci nabýval ustálenější, ale o to pustošivější formy. Každý den, který strávil na cestě, se dostavovaly nové a nové utkvělé představy o smrti. Tyto myšlenky ho neustále pronásledovaly, jeho neklid vzrůstal do té míry, až byl téměř neúnosný. V té chvíli se cítil puzen nutkáním vrátit se zpátky na místo, kde ho myšlenka napadla. Jakmile to udělal, cítil se lépe, ovšem jen do příštího dne, kdy ho přepadla další. Potom se celý cyklus opakoval. George to vydržel ještě dalších šest týdnů. Každou druhou noc projížděl okolí Severní Karolíny. Spal méně a méně. Shodil 8 kilo. Děsil se každého dne, kdy měl vyjet na obchodní cestu a utkat se s prací. Několik zákazníků si začalo stěžovat. Jeho pracovní výkon upadal. K dětem se choval podrážděně. Nakonec už to jednoho večera v únoru nevydržel a zhroutil se. Se slzami vzteku a ponížení v očích pověděl Glorii o svých mukách. Gloria o mně věděla od jednoho svého přítele. Zatelefonovala hned následujícího rána a ještě téhož dne odpoledne jsem viděl George poprvé. Objasnil jsem Georgovi, že trpí klasickou obsedantní neurózou, že „myšlenky“, které ho pronásledují, jsou tím, co my psychiatři nazýváme představami, a že jeho potřeba vrátit se na místo, kde ho „myšlenka“ napadla, je nutkáním. „Máte pravdu!“ zvolal. „Je to nutkání. Nechci jet zpátky na místo, kde jsem měl ty myšlenky. Vím, že je to pošetilé. Chci na to jen zapomenout a jít spát. Ale nemůžu. Jako by mě něco nutilo na to myslet, přinutilo mě vstát v noci z postele a vrátit se. Nemůžu si pomoci. Nemůžu s tím nic dělat. Něco mne nutí jít zpátky. Chápete, to je na tom to nejhorší. Kdyby šlo jen o ty myšlenky, to bych myslím ještě zvládl, ale právě to nutkání vrátit se zpátky, to je to, co mě zabíjí, co mě okrádá o spánek a dohání mě k šílenství. Trávím hodiny přemítáním: ‚Mám, nebo nemám jet zpátky?‘ Má nutkání jsou mnohem horší než – jak tomu říkáte? – než ty utkvělé představy. Mám pocit, že se z toho zblázním.“ Na tomto místě se George odmlčel a nervózně se na mne podíval. „Myslíte si, že se zblázním?“

„Nemyslím,“ odpověděl jsem. „Jste pro mne sice ještě stále cizincem, ale z toho, co jste mi řekl, mohu usoudit, že nic nenaznačuje na příznaky šilenství, jde spíše o vážnou neurózu.“

„Chcete tím říct, že ostatní lidé trpí stejným druhem myšlenek a nutkání?“ zeptal se George nedočkavě. „Ostatní lidé, kteří nejsou blázni?“

„Přesně tak,“ odpověděl jsem. „Jejich představy sice nemusejí být o smrti a jejich nutkání se mohou týkat něčeho úplně jiného, ale charakter nechtěných myšlenek a záchvatů nezamýšleného jednání je úplně stejný.“ Pokračoval jsem výkladem o několika nejběžnějších utkvělých představách a obsesích, kterými mohou lidé trpět. Řekl jsem mu například o lidech, kteří mají velké potíže opustit na prázdniny svůj dům, jelikož se neustále strachují, že zapomněli zamknout hlavní vchod, a většinou se musejí vrátit, aby si to ověřili.

„To se mi stalo!“ vykřikl George. „Musel jsem se dokonce přesvědčit třikrát nebo čtyřikrát, jestli jsem nenechal puštěný plyn. To je úžasné. Myslíte si tedy, že jsem jako všichni ostatní?“

„Ne, Georgi, nejste jako všichni ostatní,“ řekl jsem. „Zatímco spousta lidí – a často velmi úspěšní lidé – občas trpí svou přehnanou potřebou bezpečnosti a jistoty, většinou nebývají vzhůru celou noc a nejezdí sem a tam, kam je ženou jejich nutkání. Vy trpíte daleko vážnější neurózou, jež vám ochromuje život. Je to nemoc vyléčitelná, ale její léčba – psychoanalytická psychoterapie – nebude v žádném případě jednoduchá a bude trvat dlouhou dobu. Nehrozí vám sice, že se zblázníte, ale jsem přesvědčen, že trpíte vážnými problémy, a domnívám se, že pokud se nepodrobíte rozsáhlé léčbě, bude vás to pravděpodobně ochromovat víc a víc.“

O tři dny později, když mě George přišel navštívit podruhé, to byl jiný člověk. Během našeho prvního sezení, kdy mi popisoval svá utrpení, byl plačtivý a téměř dojímavě se dožadoval duševní posily. Nyní z něho vyzařovala sebedůvěra a duševní rovnováha. Ve skutečnosti v jeho chování dominovalo samozřejmě *savoir-faire*, jež jsme později identifikovali jako vystupování „světáckého Joea“. Snažil jsem se dovědět více o podrobnostech jeho života, ale bylo toho málo, čeho jsem se mohl zachytit.

„Vážně si nejsem vědom ničeho, co by mi působilo starosti, kromě těch drobných představ a nutkání, a žádné z nich jsem neměl od té doby, co jsem vás viděl naposledy. Připouštím, mám starosti, ale ty se s nějakými vážnými problémy nedají srovnávat. Mám tím na mysli, že si dělám hlavu například s tím, jestli bychom měli natřít dům toto léto, nebo počkat až do příštího. Ale to jsou jen drobné starosti, nejsou to problémy. Máme v bance spoustu peněz. Také si dělám starosti, jak si vedou děti ve škole. Debora, naše nejstarší, které je třináct, bude pravděpodobně potřebovat rovnátka. George junior – je mu jedenáct – nemá moc dobré výsledky ve škole. Ne, že by nebyl dost chytrý, to ne, jen ho prostě víc zajímá sport než učení. A Christopher, kterému je šest, začal právě chodit do školy. Pečlivě jsme ji pro něj vybírali. Určitě byste řekl, že ho chováme jako oko v hlavě. Musím se přiznat, že ve svém srdci mu dávám kapánek přednost před ostatními dvěma, ale snažím se to nedávat najevo, což se mi myslím daří – takže to by neměl být žádný problém. Jsme stabilní rodina. Dobré manželství. Ovšem Gloria má občas své nálady. Někdy mám dokonce pocit, že je vyloženě hádavá, ale myslím si, že všechny ženy jsou takové. Ty jejich periody, však víte, a takové ty věci. Náš sexuální život? Ten je v pořádku. Žádné problémy. Jen když má Gloria ta svá zlá období, potom na to ani jeden z nás nemáme náladu – ale to je snad normální, nemám pravdu?

Mé dětství? No, nemůžu říct, že by bylo opravdu šťastné. Když mi bylo devět, můj otec se nervově zhroutil a byl hospitalizován ve státní nemocnici. Myslím, že řekli, že je to schizofrenie. Proto jsem se asi posledně tak znepokojoval, jestli si nemyslíte, že jsem blázen. Musím říct, že mi spadl kámen ze srdce, když jste mi řekl, že jsem normální. Víte, můj otec se z toho už nikdy nevzpamatoval. Párkrát sice přišel z nemocnice domů na zkoušku, ale nedalo se to zvládnout. Ano, myslím si, že už v té době se někdy choval jako pořádný blázen, ale vážně si nemůžu vzpomenout na nic konkrétního. Vzpomínám si, že jsem ho musel navštěvovat v nemocnici. To jsem nenáviděl. Bylo mi to k smrti nepříjemné. Navíc to bylo takové divné místo. V polovině střední školy jsem ho už odmítl dál navštěvovat. Zemřel, když jsem byl na univerzitě. Ano, zemřel mladý. Myslím, že to bylo požehnání. Ale nevzpomínám

si, že by mě cokoli z toho vážně zneklidňovalo. Já a moje sestra, která byla o dva roky mladší, jsme určitě netrpěli nedostatkem pozornosti. Máma s námi byla skoro pořád. Byla dobrou matkou. Je tak trochu pánbíčkářka, na můj vkus až příliš. Vždycky nás tahala do kostela. To jsem taky nenáviděl. Ale to je jediná věc, kterou bych jí mohl vytknout. Ostatně skončilo to, jakmile jsem nastoupil na vysokou školu. Finančně jsme na tom nikdy nebyli zvlášť dobře, ale vždycky jsme měli dost, abychom se udrželi nad vodou. Prarodiče měli nějaké peníze, víte, takže nám občas vypomohli – prarodiče z matčiny strany. Nikdy jsem nepoznal otcovy rodiče. S prarodiči jsme si rozhodně byli dost blízcí. Po určitou dobu, když byl můj otec poprvé v nemocnici, jsme dokonce bydleli pohromadě. Měl jsem rád hlavně babičku.

To mi připomíná jednu věc, po naší první návštěvě jsem si na něco vzpomněl. Když jsme mluvili o těch nutkáních, vytanulo mi na mysl, že něco podobného jsem prožíval, když mi bylo třináct. Už nevím, jak to tenkrát začalo, ale zažíval jsem takový pocit, že když se nedotknu každý den jisté skály, moje babička umře. Nebylo to těžké. Skála byla na cestě domů ze školy, takže jediné, co jsem musel udělat, bylo si jednoduše zapamatovat, že se jí musím dotknout. Ovšem o víkendech to byl problém. To jsem si vždycky musel najít čas, abych to vůbec mohl udělat. Nicméně asi po roce nebo tak nějak mě to přešlo. Nevím přesně jak. Prostě jsem z toho vyrostl, jako by to byla jen nějaká přechodná etapa.

Tak mě napadá, jestli stejně přirozeně nepřejdou také tyhle utkvělé představy a nutkání, které jsem měl nedávno. Už jsem vám říkal, od té doby, co jsem se s vámi setkal, jsem neměl ani jednu. Tak si říkám, jestli už to náhodou nepřešlo. Možná, že jediné, co jsem potřeboval, byl právě takový malý pohovor. Jsem vám za to moc vděčný. Nedovedete si představit, jaká to pro mě byla útěcha, když jsem se dověděl, že mi nehrozí šílenství a že ostatní lidé mají podobné směšné myšlenky. Myslím si, že právě tato duševní posila mi pomohla. Nemyslím si, že potřebuji tu – jakže tomu říkáte – psychoanalýzu. Souhlasím, možná je ještě příliš brzy dělat nějaké závěry, ale zdá se mi to jako velmi zdlouhavá a nákladná procedura kvůli něčemu, z čeho už jsem pravděpodobně

vyrostl sám. Takže bych si raději nedával žádnou další schůzku. Jestli se mé představy a nutkání vrátí, potom bych byl ochoten v tom pokračovat, ale prozatím bych to rád nechal běžet.“

Nenásilně jsem se pokusil Georgovi odporovat. Řekl jsem mu, že podle mého se nic zásadního nezměnilo. Tvrdil jsem, že mám podezření, že se symptomy, ať už v takové, či onaké formě, objeví zakrátko znovu. Řekl jsem mu, že chápu jeho touhu počkat, co se bude dít, ale v každém případě že ho rád znovu uvidím, kdykoli si to bude přát. Srovnal si to v hlavě po svém a zcela očividně nehodlal pokračovat v terapii do té doby, dokud se bude cítit dobře. Už se rozhodl. Nemělo smysl o tom diskutovat. Jediná rozumná reakce, která mi zbývala, bylo ustoupit a čekat. Nemusel jsem čekat dlouho.

O dva dny později mi George telefonoval, úplně zoufalý. „Měl jste pravdu, pane doktore, už je to tady zase. Včera, když sem se vracel z obchodního setkání, mě pár mil poté, co jsem projel ostrou zatáčkou, náhle napadla myšlenka: *„Když jsi projížděl zatáčkou, zachytil jsi stopaře stojícího na kraji cesty a zabil jsi ho.“* Věděl jsem, že je to pouze jedna z mých dalších bláznivých myšlenek. Kdybych někoho skutečně zachytil, musel bych nutně cítit náraz a slyšet ránu. V duchu jsem si neustále představoval tělo ležící v příkopu na okraji silnice. Pořád se mi vracelo na mysl, že možná ještě není mrtvý a možná potřebuje mou pomoc. Stále mne drásala myšlenka, že budu obžalován ze zavinění nehody a útěku z místa činu. Nakonec, kousek před naším domem, už jsem to déle nevydržel. Tak jsem obrátil auto a jel jsem 50 mil zpátky, celou tu cestu až k té osudné zatáčce. Samozřejmě že tam nebylo žádné tělo, žádná známka nehody, žádná krev v trávě. Hned potom jsem se cítil lépe. Ale takhle to dál nejde. Nemůžu přece stále jezdit jako blázen sem a tam. Myslím, že jste měl pravdu. Myslím si, že vážně potřebuji tu psychoanalýzu.“

George tedy znovu nastoupil léčbu a pokračoval v ní, protože stejně tak pokračovaly jeho utkvělé představy a nutkání. Během příštích tří měsíců, kdy mě navštěvoval pravidelně dvakrát týdně, se výskyt jeho myšlenek mnohokrát znásobil. Většina z nich byla o jeho vlastní smrti, o tom, že zavinil smrt někoho jiného nebo že byl obžalován

z nějakého zločinu. A pokaždé, po kratším či delším období rozvažování, se George nakonec vzdal, a aby dosáhl úlevy, vrátil se na místo, kde mu myšlenka poprvé přišla na mysl. Jeho muka pokračovala.

Během prvních tří měsíců terapie jsem se postupně dovídal, že George má mnohem více důvodů ke znepokojení než jen své symptomy. Jeho sexuální život, o němž mi řekl, že je úplně v pořádku, se ukázal být zoufalý. S Glorií měli styk jedenkrát za šest týdnů, a to se jednalo o téměř násilnický, rychlý animální akt, když byli oba dva opilí. Gloriiny hádavé nálady trvaly, jak se nakonec ukázalo, obvykle po několik týdnů. Když jsem se s ní setkal, konstatoval jsem, že trpí výraznými depresemi a je naplněna nenávistí ke Georgovi, kterého vyličila jako „slabošského ufňukaného ňoumu“. George naopak ze sebe začal pomalounku soukat ohromné množství zášti a vzteku, nashromážděných vůči Glorii, kterou považoval za sobeckou, naprosto nepodporující a nemilující ženu. Byl zcela odcizený svým dvěma starším dětem Deboře a Georgovi juniorovi. Byl přesvědčen, že Glorie je odpovědná za to, že se děti obrátily proti němu. V celé rodině byl Christopher jedinou osobou, která mu byla blízká, a jak sám uznával, pravděpodobně malého chlapce rozmazloval, aby ho „zachránil z Gloriiných spárů“.

Ačkoli od začátku připouštěl, že jeho dětství nebylo v žádném případě ideální, když jsem na něj naléhal, aby se rozpomenul důkladněji na některé detaily, George si začal pomalu uvědomovat, že na něj mělo daleko větší vliv, než si kdy vůbec dokázal připustit. Vzpomněl si například na den svých osmých narozenin, kdy jeho otec zabil sestřino malé koťátko. George ještě seděl na své posteli a v duchu snil o tom, jaké dárky asi dostane, když uprostřed místnosti přistálo kotě. Hned za ním se přiřítíl jeho otec se smetákem v ruce, rudý vztekem. Kotě podle všeho zaneřádilo koberec v obývacím pokoji. Zatímco se malý George krčil strachy na své posteli a křičel na otce, aby přestal, otec začal mlátit kotě smetákem, až ho v rohu ložnice ubil k smrti. Bylo to rok předtím, než musel být hospitalizován ve státní nemocnici.

George musel také uznat, že jeho matka byla skoro stejně vyšinutá jako jeho otec. Jedné noci, bylo mu tehdy jedenáct, ho držela vzhůru až do svítání a nutila ho, aby se na kolenou modlil za přežití jejich pastora,